

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลา ฝั่งแหลมสน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา*

Development of the Potential of Cultural and Historical Tourist Attractions in
the Old Songkhla Town, Laem Son Peninsula, Singhanakhon District,
Songkhla Province

¹จิรภัทร วิทยาสมบูรณ์ และ ภัทรรดา ศรีรัตน์

¹Jirapat Witayasomboon and Pattsara Srirat

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: jirapat272727@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน และ 2) เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลา ฝั่งแหลมสน รูปแบบการวิจัยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 100 คน ซึ่งเป็นประชาชนและนักท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า 1) เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนมีศักยภาพโดดเด่นในด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมและโบราณสถาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเข้าถึงและการเชื่อมโยง ซึ่งยังขาดระบบการเชื่อมโยงภายในพื้นที่ที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ (2) ด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว พบว่าขาดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน และ (3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งยังไม่เพียงพอและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบน้ำทาง ห้องสุขา และพื้นที่จอดรถ และ 2) แนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวิจัยเสนอให้ดำเนินการบูรณาการทั้งในมิติของโครงสร้างพื้นฐาน วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การจัดระบบการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ทางวัฒนธรรม และการยกระดับสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ทั้งนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในระดับชุมชนและระดับประเทศ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; การพัฒนาอย่างยั่งยืน; โบราณสถาน; เมืองเก่าสงขลา

Abstract

This research aims 1) to study the potential of cultural tourism and historical sites, and 2) to develop guidelines for enhancing the potential of cultural tourism and historical sites in the Laem side of Songkhla Old Town. The study employed a qualitative research design through document review, field surveys, semi-structured interviews, and participant observation. The sample consisted of 100 key informants, comprising local residents and tourists in the area, selected through purposive sampling. The collected data were analyzed using content analysis and spatial comparative analysis.

The research findings revealed that: 1) The Laem side of Songkhla Old Town possesses outstanding potential in terms of cultural and historical resources, which can be categorized into three main aspects: (1) Accessibility and connectivity, which are still lacking in terms of a continuous and efficient internal linkage system; (2) Tourist attraction, which lacks creative activities that clearly convey cultural identity and values; and (3) Facilities, which remain insufficient and do not fully meet current tourist needs, particularly in basic infrastructure such as navigation systems, restrooms, and parking areas. And 2) The proposed development guidelines from the study suggest integrating infrastructure culture and community participation. This includes establishing a comprehensive linkage system among tourist sites, designing tourism activities that provide immersive cultural experiences, and upgrading facilities to be appropriate to the local context. The new knowledge gained from this study can be applied in policy-making and strategic planning for sustainable cultural tourism development at both community and national levels.

Keywords: Cultural Tourism; Sustainable Development; Historical Sites; Songkhla Old Town

บทนำ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกลไกขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค โดยเป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น คือใช้ต้นทุนในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและงบประมาณในระดับต่ำเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น แต่สามารถสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจได้ในระดับสูง เนื่องจากการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่เดิมของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ป่าไม้ ภูเขา เกาะ ทะเล แม่น้ำ และแหล่งน้ำธรรมชาติ รวมไปถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรม อาทิ ศิลปะพื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ล้วนมีความหลากหลายและสามารถสร้างเอกลักษณ์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงนับเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความเสี่ยงในการลงทุนต่ำ อีกทั้งยังมีศักยภาพสูงในการกระจายรายได้สู่ประชากรในระดับฐานรากอย่างทั่วถึง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่อาศัยความร่วมมือของกลุ่มวิชาชีพที่หลากหลาย ทั้งผู้ประกอบการธุรกิจที่พัก โรงแรม ร้านอาหาร ผู้ให้บริการนำเที่ยว การคมนาคมขนส่ง หัตถกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนการให้บริการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

โดยอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนในฐานะแหล่งทรัพยากรและผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Chompoopanya and Rojanatrakul, 2022)

เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างยิ่ง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงนับเป็นกลยุทธ์ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติให้เติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยภาครัฐได้เล็งเห็นถึงศักยภาพและความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางวัฒนธรรม จึงได้กำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมในระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ นายจิรายุ ห่วงทรัพย์ โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวในงาน “Amazing Thailand Grand Tourism and Sports Year 2025” ถึงแนวนโยบายของรัฐบาลในการยกระดับประเทศไทยสู่การเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาค โดยมุ่งเน้นการส่งเสริม “Soft Power” ผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ จุดเด่น และคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเทศไทย เพื่อสร้างความโดดเด่นและความแตกต่างในการแข่งขันในเวทีนานาชาติ พร้อมทั้งผลักดันเมืองหลักและเมืองรองให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีศักยภาพควบคู่กัน และส่งเสริมนโยบายยกเว้นการตรวจลงตรา (Free Visa) ให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศ ในทำนองเดียวกัน นายสรวงศ์ เทียนทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2568 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวใหม่ โดยเปลี่ยนแนวคิดจาก “การท่องเที่ยวเมืองรอง” มาเป็น “เมืองน่าเที่ยว” เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นจุดขายหลัก ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ที่น่าสนใจแก่แหล่งท่องเที่ยวในทุกจังหวัดทั่วประเทศ อันเป็นกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพและยั่งยืนในระยะยาว (Huangsub, 2025; Thienthong, 2025)

จังหวัดสงขลานั้นเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมหลากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น โบราณสถาน และโบราณวัตถุสำคัญ อาทิ กำแพงเมืองเก่า ป้อมปืนโบราณ ฯลฯ ซึ่งล้วนสะท้อนถึงบทบาทในอดีตของสงขลาในฐานะศูนย์กลางการปกครองและการค้าสำคัญของภูมิภาค การดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งยืนยันถึงความรุ่งเรืองของเมืองในห้วงอดีตอย่างชัดเจน ในด้านโครงสร้างประชากร จังหวัดสงขลามีลักษณะเด่นคือความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่มีลักษณะผสมผสานและมีความหลากหลายสูง สะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มประชากรต่างวัฒนธรรม นอกจากนี้ สงขลายังมีภูมิประเทศที่โดดเด่นและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชายฝั่งทะเล ทะเลสาบ ป่าไม้ น้ำตก และภูเขา ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของพื้นที่สงขลาเก่าฝั่งแหลมสน ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอสิงหนคร ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่ามีบทบาทเป็นหัวเมืองขึ้นของพัทลุงและนครศรีธรรมราชในช่วงระยะเวลา ระหว่างพุทธศักราช 2223-2313 โดยในอดีตพื้นที่ดังกล่าวรู้จักกันในนาม “สิงกุลา” (Singgora) มีชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชาวมุสลิมจากเกาะชวา ซึ่งอพยพหลบหนีการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก และได้ขึ้นฝั่งบริเวณบ้านหัวเขาแดงหรือบ้านแหลมสน ด้วยสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน จึงมีการจัดสร้างบ้านเรือน รวมถึงท่าเรือขนาดใหญ่ซึ่งสามารถรองรับเรือสำเภาและเรือกำปั่นที่ใช้ในการค้าขายระหว่างประเทศได้ ทั้งนี้ด้วยทำเลที่ตั้งอันได้เปรียบและมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากร พื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญระหว่างประเทศในอดีต ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในมิติทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยเฉพาะบริเวณเมืองหัวเขาแดงซึ่งในอดีตเปรียบได้กับเมืองท่าหลักของภูมิภาค จากบทบาทที่สำคัญดังกล่าว เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนจึงยังคงปรากฏร่องรอยของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และองค์ประกอบทาง

วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และระบบเศรษฐกิจสังคมในอดีตได้อย่างเด่นชัด โดยองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เหล่านี้ไม่เพียงแต่มีคุณค่าในเชิงจิตวิญญาณและอัตลักษณ์ของชุมชน หากยังมีศักยภาพสูงในการต่อยอดเชิงเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวสมัยใหม่ เช่น ศูนย์การค้าหรือสิ่งปลูกสร้างใหม่ ๆ ซึ่งแม้จะมีความทันสมัย แต่กลับขาดเรื่องราว ความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ และความกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่สามารถก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและความผูกพันกับพื้นที่อย่างแท้จริง (Saisrikosol, 2022; Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture, 2021)

อย่างไรก็ตาม แม้พื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนจะปรากฏศักยภาพทางวัฒนธรรมและโบราณสถานอย่างโดดเด่น ทั้งในเชิงมรดกทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตชุมชน และภูมิสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า หากแต่ยังไม่มีการศึกษาทางวิชาการที่มุ่งวิเคราะห์และออกแบบการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานในพื้นที่ดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ครอบคลุม และเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศ อีกทั้งงานวิจัยในบริบทพื้นที่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพียงการบรรยายลักษณะทางกายภาพหรือการอนุรักษ์เชิงประวัติศาสตร์ (Chompoopanya and Rojanatrakul, 2022; Thienthong, 2025; Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture, 2021) โดยมิได้เชื่อมโยงองค์ความรู้กับการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในระดับรากฐานอย่างแท้จริง อันนำไปสู่การขาดข้อมูลเชิงนโยบายและแนวทางเชิงปฏิบัติที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น การศึกษาวิจัยฉบับนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว ทั้งในด้านการประเมินศักยภาพเชิงพื้นที่ การกำหนดแนวทางการพัฒนา และการสร้างแบบจำลองการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน
2. เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน ซึ่งทำการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาทั้งหมด 7 ตำแหน่ง ได้แก่ จุดที่ 1 บ่อเก้ง จุดที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN จุดที่ 3 บ้านในกำแพง จุดที่ 4 วัดสุวรรณคีรี จุดที่ 5 วัดบ่อทรัพย์ จุดที่ 6 วัดศิริวรรณवास และจุดที่ 7 วัดภูผาเบิก เพื่อค้นหาและวิเคราะห์องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนนโยบายและยุทธศาสตร์ของทางภาครัฐในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงหนังสือ ตำรา เอกสารแผ่นพับ เว็บไซต์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน เพื่อหาสภาพปัจจุบันของศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานพื้นที่ดังกล่าวและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยผู้วิจัยได้เตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้ว โดยที่กิจกรรมจะประกอบด้วย การเดินสำรวจพื้นที่ การสังเกตพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาบันทึกข้อมูลในสมุดบันทึกของตนเองเพื่อเปรียบเทียบและตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น บริบทเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน ผลการพัฒนา แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานพื้นที่ดังกล่าวอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ได้แก่ ประชาชน และนักท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว เป็นตัวแทนความคิดเห็นของทุกภาคส่วนในพื้นที่วิจัย จำนวน 100 คน ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ มีความรู้และมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อภาพรวมของศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานในพื้นที่ดังกล่าวทั้งหมดตามลักษณะ ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน 2) การเข้าถึงและการเชื่อมโยง 3) ปัจจัยดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว 4) สิ่งอำนวยความสะดวก และ 5) สภาพแวดล้อม กำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) (Campbell, 2020) เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา คือ รายการที่ต้องตรวจสอบเพื่อศึกษา (Anusree and Swarupa (2025) ประกอบด้วย ข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลภูมิศาสตร์ ข้อมูลทางสังคม และรายการตรวจสอบศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนอย่างยั่งยืนในระยะยาวคือ การตรวจสอบศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนอย่างยั่งยืนในระยะยาว ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน 2) การเข้าถึงและการเชื่อมโยง 3) ปัจจัยดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว 4) สิ่งอำนวยความสะดวก และ 5) สภาพแวดล้อม โดยการการสำรวจ (Survey) การสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกต (Observation) แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการเข้าถึงและการเชื่อมโยง ปัจจัยดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และสภาพแวดล้อม โดยให้ตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์การตอบมากที่สุด-น้อยที่สุด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวิธีการดังนี้ 1) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลที่ได้จากเอกสารตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) 2) ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) โดยมีวิธีการดังนี้ การสำรวจ (Survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การสังเกต (Observation) การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยดำเนินการเอง และผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสำรวจ (Survey) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต (Observation) มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดความสำคัญ จัดกลุ่มของเนื้อหา วิเคราะห์จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญ (Assarroudi et al., 2018) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาอย่างต่อเนื่องและตรวจสอบ หากพบข้อมูลที่ขัดความเชื่อหรือไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยได้เข้าไปจัดเก็บข้อมูลใหม่ และนำข้อมูลมาตรวจสอบวิเคราะห์ใหม่จนกระทั่งมีความมั่นใจในข้อมูลที่ได้จึงสรุปผลและเขียนรายงานโดยใช้วิธีการเชิงบรรยายเป็นหลัก

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation) ผู้วิจัยนำผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมาประมวลเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานเมืองเก่าสงขลา ผังแหลมสนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลา ผังแหลมสน โดยทำการศึกษารอบองค์ประกอบทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการเข้าถึงและการเชื่อมโยง 2) องค์ประกอบด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว 3) องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งทำการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาทั้งหมด 7 ตำแหน่ง ได้แก่ จุดที่ 1 บ่อแก้ว จุดที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN จุดที่ 3 บ้านในกำแพง จุดที่ 4 วัดสุวรรณคีรี จุดที่ 5 วัดบ่อทรัพย์ จุดที่ 6 วัดศิริวรรณवास และจุดที่ 7 วัดภูผาเบิก เพื่อค้นหาและวิเคราะห์องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา ผังแหลมสน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยเป็นดังนี้

1) องค์ประกอบด้านการเข้าถึงและการเชื่อมโยง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการเข้าถึงที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น เดินเท้า รถขนส่งสาธารณะ รถส่วนตัว เรือ ยังมีความหลากหลายในการเข้าถึงที่สูง จะยิ่งส่งผลดีต่อชุมชน และส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวสถานที่เชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินทางที่เดินเท้าจะส่งผลต่อศักยภาพของพื้นที่เป็นอย่างมาก ต่อทั้งชุมชนที่ได้ผลประโยชน์หรือส่วนแบ่งทางตลาดจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์โดยตรงอย่าง การค้าขายของตามเส้นทางการเดินทาง การทำหน้าที่ผู้นำและผู้แนะนำการท่องเที่ยว และผลประโยชน์โดยอ้อมที่ชุมชนจะได้รับ เช่น ยังมีผู้คนเข้ามาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชนมากเท่าใด ชุมชนเองก็จะมีพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ดียิ่งขึ้นตามระดับ เช่น ถนน ไฟฟ้า ภูมิทัศน์และทัศนียภาพของชุมชน

2) องค์ประกอบด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ความเข้าใจประวัติศาสตร์พื้นที่ ทัศนียภาพ เอกลักษณ์พื้นที่ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบของปัจจัยเหล่านี้ที่ครบถ้วนจะส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยว และเป็นการเพิ่มจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม

3) องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็น ความสะดวกในการเดินทาง และความพร้อมด้านสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 2 ด้านจะเป็นการสร้างความประทับใจในการท่องเที่ยว เนื่องด้วยเป็นการบริหารจัดการกับปัญหาในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เช่น ป้ายบอกทางที่มีการอธิบายที่เข้าใจยาก หรือมีน้อย ปัญหาด้านที่จอดรถ ปัญหาเรื่องการเดินทาง เป็นต้น โดยพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการบริหารจัดการองค์ประกอบเหล่านี้ได้ดี จะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ และจะเกิดความยั่งยืนในตลาดการท่องเที่ยวอีกด้วย

นอกจากนี้การเปรียบเทียบศักยภาพของพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง และพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำ ทั้ง 3 ปัจจัย โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

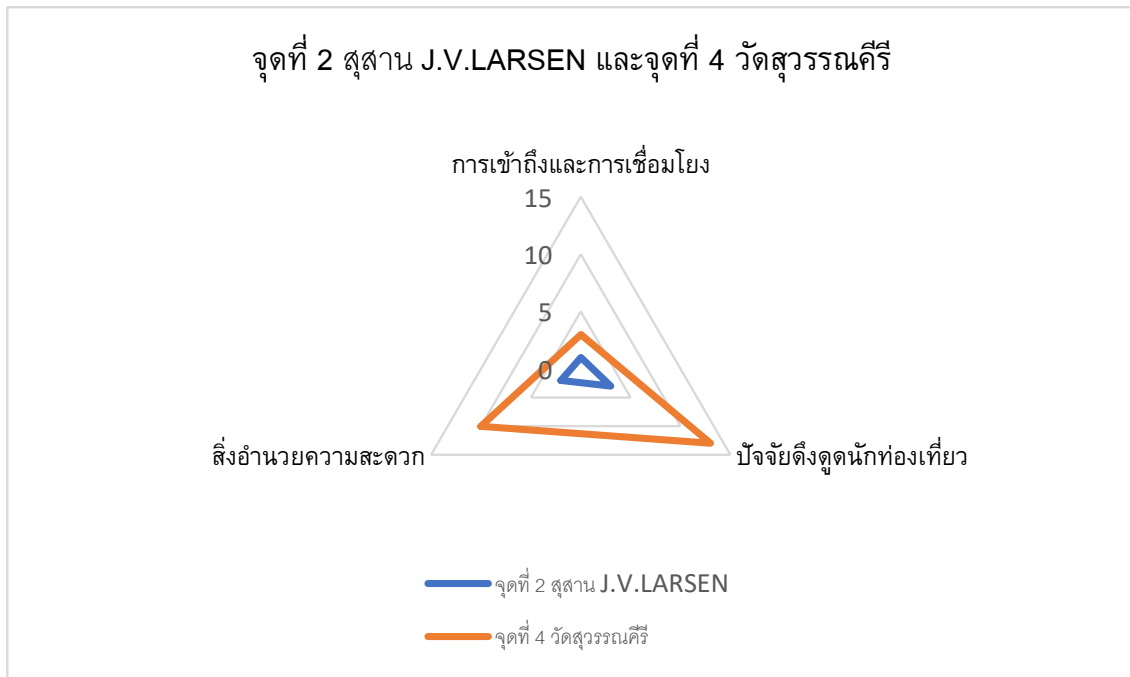

Figure 1: Presents the Comparative Analysis Results Depicted through a Radar Chart

จากภาพที่ 1 แสดงการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพระหว่างจุดที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN และจุดที่ 4 วัดสุวรรณคีรี พบว่า จุดที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN มีศักยภาพในระดับที่ต่ำกว่า จุดที่ 4 วัดสุวรรณคีรี ทั้ง 3 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายความแตกต่างในแต่ละองค์ประกอบได้ว่า องค์ประกอบประการแรกคือการเข้าถึงและการเชื่อมโยง พื้นที่ในจุดที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนได้เพียง 1 ชุมชน ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ในจุดที่ 4 วัดสุวรรณคีรี ที่สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนได้ 2 ชุมชน ในส่วนของการเชื่อมโยงระหว่างตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จุดที่ 2 สามารถเชื่อมโยงกับตำแหน่งอื่นได้เพียง 1 จุด ในส่วนของพื้นที่ในจุดที่ 4 สามารถเชื่อมโยงกับตำแหน่งต่าง ๆ ได้ถึง 4 จุด ประเด็นถัดมา ในเรื่องขององค์ประกอบด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในจุดที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN ยังเป็นพื้นที่ที่ขาดการสื่อสาร หรือสารประชาสัมพันธ์ ถึงประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังขาดทัศนียภาพที่สวยงาม ในส่วนของพื้นที่จุดที่ 4 วัดสุวรรณคีรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ของวัดจึงมีการสื่อสาร หรือสื่อการประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการดูแลของกรมศิลปากร ที่เข้ามาดูแลในเรื่องของการปรับปรุงพื้นที่ ทัศนียภาพต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตโบราณสถาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน โดยการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานเมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนใน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การเข้าถึงและการเชื่อมโยง การดึงดูดนักท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ตัวอย่าง 7 ตำแหน่ง สามารถสรุปเป็น แนวทางในการพัฒนาศักยภาพผลการวิจัยเป็นดังนี้

1) แนวทางการพัฒนาในมิติด้านการเข้าถึงและการเชื่อมโยง

เพื่อส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานในพื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมให้เอื้อต่อการเข้าถึงในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การเดินเท้า การใช้พาหนะส่วนบุคคล ระบบขนส่งสาธารณะ และการสัญจรทางน้ำ โดยมุ่งเน้นการวางระบบการเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยวแต่ละจุดให้มีความ

ต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและลดความแออัดในพื้นที่โดยรอบ นอกจากนี้ ควรพัฒนาองค์ประกอบสนับสนุนด้านการเดินทาง อาทิ ป้ายบอกทาง แผนที่นำเที่ยวแบบมีปฏิสัมพันธ์ และระบบสื่อสารหลายภาษา ตลอดจนจัดสรรพื้นที่สำหรับจอดรถและจุดบริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวบริเวณขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เพื่อรักษาบริบทดั้งเดิมของพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้คงอยู่ควบคู่กับการรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

2) แนวทางการพัฒนาในมิติด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว

การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรมุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและแตกต่าง โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต ผ่านการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีเนื้อหาเข้มข้นและสร้างประสบการณ์ตรงแก่นักท่องเที่ยว เช่น การจัดนิทรรศการกลางแจ้ง การสาธิตศิลปะพื้นบ้าน การเดินชมเมืองเชิงวรรณกรรม หรือกิจกรรมเวิร์กช็อปงานฝีมือท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียที่สามารถสื่อความหมายเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ควรพัฒนาแบรนด์ของพื้นที่ให้มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัยควบคู่กับความเป็นรากเหง้า เช่น การฟื้นคืนชื่อประวัติศาสตร์ “ชิงกุลา” ควบคู่กับการสร้างภาพจำที่สะท้อนมูลค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตใจ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพ

3) แนวทางการพัฒนาในมิติด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืน จำเป็นต้องดำเนินการปรับปรุงและเสริมสร้างความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้มีความเหมาะสมต่อบริบทของพื้นที่และความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน อาทิ การจัดให้มีห้องสุขาที่ได้มาตรฐาน จุดพักผ่อนหย่อนใจที่กลมกลืนกับภูมิทัศน์ดั้งเดิม ระบบแผนที่และป้ายสื่อสารที่เข้าใจง่าย รวมถึงพื้นที่จอดรถที่เพียงพอและปลอดภัย ทั้งนี้ควรจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศูนย์กลางเมืองเก่า เพื่อทำหน้าที่เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล ให้บริการคำแนะนำ และสนับสนุนการเรียนรู้ในเชิงวัฒนธรรมควบคู่กับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมการยกระดับมาตรฐานการบริการของผู้ประกอบการในพื้นที่ ทั้งในด้านความสะอาด ความสุภาพ ความปลอดภัย และราคาที่เป็นธรรม เพื่อเสริมสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าทางวิชาการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติได้ ได้แก่

1) มิติด้านกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน (Spatial and Infrastructural Dimension)

การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนในมิติด้านกายภาพ ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของโครงสร้างพื้นฐานและระบบการเชื่อมโยงพื้นที่ในการส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางระบบคมนาคมที่หลากหลายและเอื้อต่อการเข้าถึงที่มีประสิทธิภาพ เช่น การเดินเท้า การใช้ระบบขนส่งสาธารณะ และการเชื่อมโยงด้วยทางน้ำ ส่งผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานราก การเชื่อมโยงพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตปัจจุบัน อีกทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานในระดับชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ

2) มิติด้านอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Identity and Heritage Value)

ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนมีศักยภาพสูงในการนำเสนอคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านกระบวนการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างลึกซึ้ง การบูรณาการเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ (narrative heritage interpretation) การส่งเสริมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม และการนำเสนอเอกลักษณ์ของสถานที่ผ่านสื่อสร้างสรรค์ ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสามารถในการสร้างความผูกพันทางจิตใจ (emotional connection) แก่นักท่องเที่ยว และก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในรูปแบบที่มีชีวิต (Living Heritage) อย่างแท้จริง

3) มิติด้านการบริหารจัดการโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Governance)

การวิจัยได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงโครงสร้างในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้แนวคิด “การบริหารจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง” (Community-Centered Tourism Management) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบของประชาชนในพื้นที่ การจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วม (collective ownership) โดยชุมชนได้รับบทบาททั้งในฐานะผู้อนุรักษ์ ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น องค์ความรู้ในมิตินี้สามารถต่อยอดเป็นกรอบนโยบายเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว

4) มิติด้านการประเมินศักยภาพเชิงพื้นที่ (Spatial Potential Assessment Framework)

จากกรอบการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวผ่านองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ การเข้าถึงและการเชื่อมโยง (Accessibility & Connectivity) การดึงดูดนักท่องเที่ยว (Attractiveness) และสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้ก่อให้เกิดเครื่องมือวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่มีความชัดเจน ครอบคลุม และสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กรอบการประเมินดังกล่าวสามารถรองรับการจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนา ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ

5) มิติด้านการเชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะ (Integration with Public Policy and Strategic Planning)

งานวิจัยได้เสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความเชื่อมโยงระหว่างบริบทท้องถิ่นกับกรอบนโยบายระดับชาติอย่างสอดคล้อง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม การสร้างความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง องค์ความรู้ที่ได้ในมิตินี้สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนนโยบายของภาครัฐในด้าน Soft Power, Creative Economy และ Sustainable Tourism โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองรองที่มีศักยภาพทางวัฒนธรรมสูงแต่ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

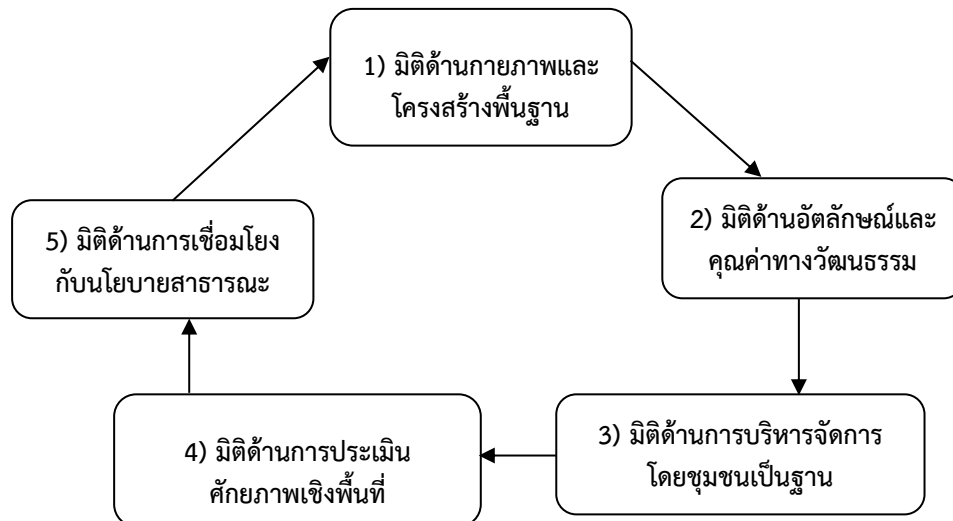

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพที่สูงที่สุดคือ พื้นที่ในตำแหน่งที่ 4 วัดสุวรรณคีรี ตำแหน่งที่ 5 วัดบ่อทรัพย์ และตำแหน่งที่ 3 บ้านในกำแพง ตามลำดับ โดยในตำแหน่งที่มีศักยภาพที่ต่ำ เช่น ตำแหน่งที่ 2 สุสาน J.V.LARSEN ก็สามารถเพิ่มค่าคะแนนของศักยภาพขึ้นมาได้ แต่ต้องอาศัยการบริหารจัดการกับปัญหา หรือองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันที่มีศักยภาพต่ำ ซึ่ง Ratchadapornkul (2020) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย โดยคำนึงถึงการ จัดการการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจที่ ยั่งยืน ความสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมสามารถ กำหนด ยุทธศาสตร์ได้ 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการ ภาครัฐ 2) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคเอกชน 3) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น 4) ยุทธศาสตร์ด้านการร่วมมือภาครัฐภาคเอกชน ภาค ประชาชน และองค์กรท้องถิ่น 5) ยุทธศาสตร์สร้างแหล่ง รายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะ ควรอาศัยความ โดยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมที่เป็นจุดขาย ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ไม่สามารถเลียนแบบได้นั้นคือ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และวิถีชีวิต ซึ่งเป็นจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดย Changprachak (2022) ได้ทำการศึกษาการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมของจุดหมายปลายทาง ทั้งวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติศาสตร์ อาหาร ศิลปะ ดนตรี การแต่งกาย รวมถึงเป็นวิธีการศึกษา ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี วิถีชีวิต ผู้คน ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนจึงเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว ตัดสินใจเดินทางไปยังชุมชน วัฒนธรรมในฐานะ ผู้ที่เป็นเจ้าของและมีความเข้าใจในแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมมากที่สุดควรเป็น ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากการนำทุนทางสังคมเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการฟื้นฟู และรักษาวัฒนธรรมชุมชน สามารถสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน รวมทั้งสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานในพื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสน โดยพิจารณาผ่านกรอบองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเข้าถึงและการเชื่อมโยง ด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการวิเคราะห์เชิงพื้นที่สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมควรดำเนินการในลักษณะที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านกายภาพ วัฒนธรรม และการบริหารจัดการ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการดำรงไว้ซึ่งบริบททางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้ ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากการวิจัยสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับกรอบแนวคิดของ Richards (2018) ซึ่งเสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยุคใหม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงระหว่างมิติการอนุรักษ์ การเข้าถึง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่ซับซ้อนของนักท่องเที่ยวในระดับสากลได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ของ UNESCO (2012) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้วยการเสริมสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนข้อค้นพบของ Garcia-Hernandez, de la Calle-Vaquero and Yubero (2017) ซึ่งระบุว่า ศักยภาพของเมืองเก่าจะสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพได้อย่างแท้จริง เมื่อมีการจัดการเชิงระบบทั้งในมิติของโครงสร้างพื้นฐาน ความสามารถในการเข้าถึง การสื่อสารทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ควบคู่กับการรักษามรดกทางวัฒนธรรมในระยะยาว

สรุป

ผลการศึกษาทั้งในวัตถุประสงค์ที่ 1 และวัตถุประสงค์ที่ 2 มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยในวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พื้นที่เมืองเก่าสงขลาฝั่งแหลมสนมีศักยภาพในการเข้าถึงที่หลากหลาย ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่ยังคงขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างจุดท่องเที่ยวภายในพื้นที่ อีกทั้งระบบการเดินเท้ายังไม่เอื้อต่อการใช้งาน และพื้นที่จอดรถยังมีจำนวนจำกัดและไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ แม้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่โดดเด่น แต่ยังคงขาดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างประสบการณ์เชิงลึกแก่ผู้มาเยือน อีกทั้งยังไม่มี การสื่อสารอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างเป็นระบบและครอบคลุม ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ห้องสุขาและป้ายบอกทาง แม้มีการจัดไว้ในบางจุด แต่ยังไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในบริบทปัจจุบัน จากผลการศึกษาดังกล่าว วัตถุประสงค์ที่ 2 จึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องและต่อยอดจากข้อค้นพบเชิงพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการเชื่อมโยงพื้นที่ให้มีความหลากหลาย ครอบคลุม และต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดวางระบบป้ายสื่อสารหลายภาษาและแผนที่นำทางที่เข้าใจง่ายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เดินทาง ควบคู่กับการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวที่สามารถถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์ตรง อาทิ การเดินชมเมือง การสาธิตงานหัตถกรรมและนิทรรศการศิลปะท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ นอกจากนี้ ควรยกระดับสิ่งอำนวยความสะดวกให้ได้มาตรฐานและเหมาะสมกับบริบท เช่น การจัดพื้นที่พักผ่อน การจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การวางระบบรักษาความปลอดภัย และการส่งเสริมคุณภาพการบริการของผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อสร้างความพึงพอใจและความมั่นใจในการท่องเที่ยวในระยะยาวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ด้านการบูรณาการระบบการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ควรดำเนินการจัดทำผังการท่องเที่ยว (Tourist Mapping) และแผนพัฒนาระบบการเชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งในชุมชนให้มีความต่อเนื่อง สะดวก และปลอดภัย โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศร่วมกับการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทาง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการกระจายนักท่องเที่ยวจากจุดศูนย์กลางสู่พื้นที่โดยรอบอย่างทั่วถึง และลดความหนาแน่นในจุดท่องเที่ยวหลัก

1.2 ด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์เชิงประสบการณ์ ควรมีการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ท้องถิ่น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในรูปแบบกิจกรรมภาคสนามและกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเดินชมเมือง (Heritage Walking Tour) การจัดแสดงงานหัตถกรรมพื้นบ้าน การสาธิตศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อสร้างความประทับใจและเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมแก่แหล่งท่องเที่ยว

1.3 ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและยกระดับมาตรฐานบริการ ควรมีการยกระดับคุณภาพสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและเพียงพอต่อปริมาณนักท่องเที่ยว ทั้งในด้านกายภาพและการให้บริการ อาทิ ห้องสุขาที่ได้มาตรฐาน จุดพักคอย ระบบนำทางและป้ายแสดงข้อมูลหลายภาษา ตลอดจนการส่งเสริมมาตรฐานการบริการของผู้ประกอบการในท้องถิ่นในด้านความสะอาด ความสุภาพ ความปลอดภัย และราคาที่เป็นธรรม เพื่อสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมและหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งในมิติเชิงประชากร และเชิงอาชีพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนบริบทเชิงลึกและมีความเที่ยงตรงสูงในการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่

2.2 ควรประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถามและการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อให้สามารถสะท้อนความคิดเห็น ความคาดหวัง และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้าน

2.3 ควรมีการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการท่องเที่ยวในระดับชุมชน โดยเฉพาะการประเมินผลกระทบต่อรายได้ การจ้างงาน และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายพัฒนาอย่างยั่งยืนที่อิงกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Policy)

References

- Anusree, P., & Swarupa, R. (2025). Sustainable Tourism: Systematic Literature Review and Future Research Agenda. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(3), 1-8.
- Assarroudi, A., Heshmati Nabavi, F., Armat, M. R., Ebadi, A., & Vaismoradi, M. (2018). Directed Qualitative Content Analysis: The Description and Elaboration of Its Underpinning Methods and Data Analysis Process. *Journal of Research in Nursing*, 23(1), 42-55.

- Campbell, S. (2020). Purposive Sampling: Complex or Simple? Research Case Examples. *Journal of Research in Nursing*, 25(8), 652-661.
- Changprachak, S. (2022). A Synthesis of Studies on Cultural Tourism Management by Community Participation. *Journal of Social Science for Local Rajabhat Mahasarakham University*, 6(2), 214-222.
- Chompoopanya, A., & Rojanatrakul, T. (2022). The Development Potential of the Community in Participant Model to Sustainable Tourism Community. *Journal of Modern Learning Development*, 7(8), 414-430.
- Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture. (2021). *Cultural Heritage of Southern Thailand*. Nonthaburi: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Printing House, Ltd.
- Garcia-Hernandez, M., De La Calle-Vaquero, M., & Yubero, C. (2017). Cultural Heritage and Urban Tourism: Historic City Centres under Pressure. *Sustainability*, 9(8), 1-19.
- Huangsub, J. (2025). *Speech on National Tourism Policy at Amazing Thailand Grand Tourism and Sports Year 2025*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Ratchadapornkul, S. (2020). Strategic Development for Sustainable Management of Historic Tourism Sites in Thailand. *Journal of Tourism Policy and Development*, 14(1), 25-38.
- Richards, G. (2018). Cultural Tourism: A Review of Recent Research and Trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12-21.
- Saisrikosol, A. (2022). Songkhla Old Town: Dimensions of Community Management towards Cultural Tourism. *Journal of Saengkhomkham Buddhist Studies*, 7(3), 578-598.
- Thienthong, S. (2025). *Tourism Strategy Shift: From Secondary Cities to Livable Destinations*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- UNESCO. (2012). *World Heritage and Sustainable Tourism Programme*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved March 22, 2025, from <https://whc.unesco.org/en/tourism>